

NOGMAALS INFLATIE EN WINSTBEPALING - ANTWOORD AAN DRS. J. BROERTJES

door Drs. F. Graafstal

De basisproblemen van de winstbepaling blijven een veelomstreden, maar ook fascinerend terrein, en het verheugt mij bijzonder dat collega Broertjes heeft gereageerd op mijn artikel in het MAB-nummer van Nov./Dec. 1970, dat officieel de wat weidse titel droeg „Fluctuaties in de koopkracht van het geld en de jaarrekening”. Met meerdere van zijn kanttekeningen kan ik het eens zijn, maar er zijn ook een aantal peroraties die tot wederwoord nopen.

I. Ik acht het voor de discussie doelmatig enige opmerkingen te laten voorafgaan, die beogen in herinnering te brengen in welk kader mijn artikel werd geschreven, en daaraan op enkele punten enige uitbreiding te geven. Ik schreef over een mij door de redactie aangewezen onderwerp, dat mijn interesse had, en heeft. De aard van het onderwerp leidde er onvermijdelijk toe, dat - zo men het fragmentarische, dat de meningsuitingen van onze Angelsaksische collega's nog wel eens kenmerkt, wil vermijden - geraakt moest worden aan de basisprincipes van de bepaling van winst en vermogen. Ik onderstreep daarbij het woord *raakt*, want men zal beseffen dat in een artikel, dat bovendien nog is geschreven vanuit een bepaalde aanleiding, geen plaats is voor veelomvattende en geïntegreerde beschouwingen over winsttheorie.

In de inleiding van mijn artikel schreef ik destijds - en de ontwikkeling van het afgelopen jaar heeft dit alleen maar méér accuut gemaakt -, dat zo langzamerhand een ieder zich ervan bewust is geworden, dat op bijkans alle terreinen van het economische leven met de inflatie rekening wordt gehouden (d.w.z. in zijn effecten zoveel mogelijk wordt gecorrigeerd resp. geneutraliseerd), en dat zulks o.m. hieruit blijkt, dat het C.B.S. tal van economische data herrekent met de inflatiefactor teneinde tot relevante informatie te komen. Ook merkte ik op, dat inmiddels bij de bepaling van de meeste inkomenscategorieën de geldontwaarding een belangrijke factor is geworden. Wanneer men nu allerwege inzielt, dat de rekeneenheid, waarmee wij de economische verschijnselen quantificeren, duidelijk tekortschiet, omdat de maatstaf veelvuldig en in toenemende mate verandert (terwijl deze voor een goede functieervulling onveranderlijk behoorde te zijn), ligt er dan niet, zo vroeg ik, een stuk achtergebleven gebied bij de winst- en vermogensbepaling door de ondernemingen.

Na die inleiding wijdde ik beschouwingen en een waarderende - doch ook kritische - analyse aan recente pogingen van Amerikaanse en Engelse accountantsorganisaties oplossingen te vinden voor het vraagstuk bij de financiële verslaglegging door ondernemingen op adequate wijze rekening te houden met het falen van de rekeneenheid, welke in die verslagleggingen wordt gehanteerd. Tenslotte moest ik - van huis uit, zo zal de lezer begrepen hebben, vertrouwd met de Limpergiaanse leer van waarde en winst - concluderen, dat de klassieke vervangingswaardetheorie, hoezeer bijgedragen hebbend aan juis-

tere gedachten omtrent de winstbepaling, thans als winsttheorie in mijn ogen achterhaald is. Let wel (ik kom daarop o.m. nog terug, wanneer ik op één der tussen mij en collega Broertjes gerezen misverstanden moet wijzen) als winsttheorie: niet als theorie voor de waardebepaling. Het lijkt geen twijfel, dacht ik, dat voor een optimaal inzicht in grootte en samenstelling van het vermogen weergave van activa tegen actuele waarden gewenst, zo niet noodzakelijk is. Daaraan doet niet af dat zich daarbij grote praktische problemen voordoen, en ook niet, dat daarbij meermalen indexerings technieken worden gebruikt die ondeugdelijk zijn, omdat zij onvoldoende rekening houden met technologische ontwikkelingen.

Als leer van de winstbepaling schiet de klassieke vervangingswaardetheorie in mijn ogen tekort, zo zei ik. In mijn artikel gaf ik daarvoor een aantal redenen; die opsomming (blz. 456) was niet uitputtend, maar bepaalde zich tot die leemten, die Limperg's opvolger, Van der Schroeff, in de loop der tijd reeds had weggenomen, geheel dan wel ten dele. Eén van de belangrijkste daarvan was, dat de klassieke vervangingswaardetheorie ten onrechte geen rekening houdt met de wijze van financiering (omdat niet is in te zien, waarom de vervangingsverplichting beslag zou leggen op waardestijging, voorzover die is ontstaan op middelen verkregen uit vreemd vermogen, ten aanzien waarvan de nominale verplichting niet is gewijzigd).

Het tweede belangrijke bezwaar tegen de klassieke vervangingswaardeleer is - ik noemde deze niet in de opsomming van bezwaren tegen de klassieke vervangingswaardetheorie, welke door Van der Schroeff zijn weggenomen, omdat naar mijn weten zulks nog niet was gebeurd, maar overigens getuigde mijn hele artikel van dit bezwaar - dat deze geheel voorbijgaat aan de invloed, die wijziging van de geldswaarde heeft op de positie van de monetaire activa (resp. het saldo van monetaire activa en schulden). De elementen van dit bezwaar (afgezien van het optreden van verlies van reëel vermogen) zijn bekend: geldontwaarding leidt tot hogere geldswaarde van voorraden, maar noopt daarmee tevens ook tot hogere vorderingen en benodigde liquiditeiten.

Zo kwam ik dan tot de conclusie, dat de klassieke vervangingswaardetheorie te beperkt gericht was (nl. alleen op de balansfragmenten duurzame en vlottende productiemiddelen) en daarmee ook te veel gefixeerd werd op technische elementen. Ik bedoel daarmee te zeggen, dat ik terzake van de winstbepaling als eerste uitgangspunt zie, dat aan de ondernemingsleiding een bepaald deel van het totale maatschappelijke vermogen (= koopkracht) is toevertrouwd, waaraan door die leiding aanwending is gegeven, waarvoor die leiding verantwoordelijk is. Die aanwending is - als het goed is - continu aan herbeoordeling en wijziging onderhevig, waarbij aanwending in geheel andere richting dan de oorspronkelijke investering (denk aan pluriforme bedrijfsactiviteiten) mogelijk is. De technische goederen, waarin het vermogen is geïnvesteerd, vormen in beginsel slechts een *tijdelijk* element, vrucht van beleidsbeslissingen. Maar voor het vraagstuk waar het ons om gaat, de winstbepaling, wordt het *continue* element en daarmee de relevante maatstaf gevormd door de omvang van het (eigen) vermogen. Als mede tot de genoemde beleidsbeslissingen (en daarmee tot de verantwoordelijkheid van de leiding) te behoren zie ik dan ook de keuze van zodanige aanwending van het vermogen, dat

zoveel mogelijk de erosie van het vermogen door geldontwaarding wordt voorkomen.

Anders gezegd: ik meen dat de klassieke vervangingswaarde te veel kijkt naar (een gedeelte van) de debetzijde van de balans, in plaats van naar de creditzijde, naar het aan de leiding toevertrouwde ondernemende vermogen. Vandaar dat ik eigenlijk de juistheid moet erkennen van de aloude koopmansopvatting omtrent winst, nl. die van (elk) overschot boven oorspronkelijk geïnvesteerd (eigen) vermogen, zij het dan dat men natuurlijk bij deze meting wel een deugdelijke, dus onveranderde, maatstaf moet aanleggen. De algemene economie hanteert hier de term reëel vermogen, hetgeen niets anders is dan het nominale vermogen, gecorrigeerd voor wijzigingen in de algemene koopkracht.

Ter afsluiting van dit algemene gedeelte van mijn antwoord laat ik nog enige opmerkingen volgen.

1 Uiteraard noopt een bepaling van het reële vermogen tot waardering van niet-monetaire activa (ook al blijft dit altijd benadering) op actuele basis. Daarvoor blijft de vervangingswaardeconceptie van nut. Niet in alle details. Zo zal men inzien, dat in mijn gedachten geen behoefte is aan bepaling van normatieve grootte van voorraden; het is niet alleen een moeilijk hanteerbaar, maar ook een - althans voor de winstbepaling - overbodig begrip.

2 Dit laatste geeft mij aanleiding voorts op te merken, dat wanneer ik zeg dat naar mijn inzicht winst kan worden gedefinieerd als elk boven het reële vermogen behaald overschot, dit niet betekent dat ik geen reden zie om, ten behoeve van zowel de beleidsinformatie als de verantwoording, bij de analyse van de winst ook te betrekken de - naar hun aard bijzondere - resultaten, die ontstaan zijn als gevolg van algemene en specifieke prijswijzigingen. Ik heb dat dan ook in het voorbeeld, waarmee ik destijds mijn artikel vergezeld liet gaan, gedaan.

3 Ik meen dat er geen ruimte is voor een dualisme in die zin, dat voor niet-monetaire activa de winstbepaling volgens de klassieke vervangingswaardetheorie geldt (waardefluctuaties naar of van herwaarderingsreserve), terwijl voor monetaire activa, of het saldo van monetaire activa en monetaire passiva, correcties terzake van verandering in de koopkracht van de geldeenheid worden toegepast. Laatstebedoelde correcties worden dan gemotiveerd vanuit de gedachte van instandhouding van het reële eigen vermogen. Men hinkt hierbij op twee gedachten, die in beginsel onverenigbaar zijn. Als het noodzakelijk wordt geacht het reële eigen vermogen in stand te houden, is niet in te zien waarom dit niet zou gelden voor vermogen, begrepen in niet-monetaire activa. Zo kom ik onvermijdelijk tot de conclusie, dat voorzover veranderingen in de waarde van niet-monetaire activa minder bedragen dan hetgeen

nodig is om het reële eigen vermogen op peil te houden, verlies moet worden geconstateerd, en in het omgekeerde geval winst.¹)

In mijn artikel (blz. 458 en 459) motiveerde ik ook op macro-economische gronden mijn opvatting, volgens welke specifieke prijsstijgingen die achterblijven bij de algemene prijsstijging tot verlies leiden, en specifieke prijsstijgingen die uitgaan boven de algemene prijsstijging (hetgeen ingevolge de voortdurende technologische ontwikkeling in feite waarschijnlijk minder of veel minder zal voorkomen) tot winst.

II. Voordat ik nu nader inga op onderdelen van het betoog van collega Broertjes, lijkt het mij nuttig eerst een *tweetal misverstanden* weg te nemen.

1 Op bijkans elk onderdeel van zijn betoog verwijt collega Broertjes mij, dat mijn enige uitgangspunt resp. mijn enige doelstelling zou zijn bescherming van de onderneming tegen personeelsclaims op de ondernemingswinst. Als dit waar zou zijn, zou ik stellig eenzijdig zijn geweest en een hoogst ongelukkige, zo niet onbenullige, basis voor een winstconcept hebben gekozen. Nu is het wel degelijk zo, dat ik *in mijn inleiding* de vraag heb gesteld, of een door de meeste ondernemingen gevolgde jaarrekeningpolitiek, waarbij zozeer enig rekening houden met de gevolgen van inflatie op winst en vermogen ontbreekt, wel verstandig is, nu steeds duidelijker wordt dat de factor arbeid, zelve in betekenende mate inflatie veroorzakende, in te grote mate beslag legt op geïnfleerde winsten. Maar dit was een opmerking, die - hoewel in mijn ogen belangrijk - thuis hoort in de sfeer van de aanleidingen en ondersteunende motieven, en in geen enkel opzicht in die van uitgangspunten of doelstellingen.

Mijn doelstelling was in de eerste plaats bij te dragen tot een juister, of zo men wil doelmatiger, winstconcept.

Het is voor mij onbegrijpelijk, hoe collega Broertjes tot zijn, vele malen toe herhaald, verwijt is gekomen. Ik heb mijn artikel er zorgvuldig op nagelezen: ik heb de betreffende opmerking, die geen ander karakter had dan het wijzen op een m.i. kwalijke consequentie van bestaande jaarrekeningprocedures, slechts éénmaal gemaakt, in de inleiding. Daarna is die opmerking nergens meer ter sprake gekomen, en in mijn analyse heb ik op geen enkel moment, ook niet impliciet, gebruik gemaakt van mijn opmerking over de ongerechtvaardigde claim van werknemerszijde op nominale ondernemingswinst. Ik moet dus concluderen, dat voorzover Broertjes' bezwaren berusten op dit veronderstelde uitgangspunt, zij berusten op niets.

2 Het tweede misverstand huist in het derde gedeelte van collega Broertjes' betoog, alwaar hij zegt: „In een allerwegen berekening van ondernemings-

¹) Ik wijs er op, dat ik probeer een strikt theoretische gedachtengang te formuleren, en ik realiseer mij zeer wel dat de afstand tussen die (in tijden van inflatie zeer veel eisende) gedachtengang en de realiteit van de jaarverslaggeving groot is. Ook stel ik er prijs op te vermelden, dat de grote Nederlandse onderneming, die in zijn jaarrekening beide correctie-elementen hanteert, de hoogste score behaalt als het gaat om toepassing van substantialistische winstbepalingsconcepties.

winsten op basis van vervangingswaarde zonder dat de invloed van de prijsveranderingen duidelijk zichtbaar in de resultatenrekening wordt gepresenteerd" (F. G.: wie heeft ooit gezegd dat dit niet zou mogen, resp. dat dit geen doelmatige procedure zou zijn?) „worden in feite alle ondernemingen over één kam geschoren". Voor wie dit niet geheel duidelijk zou zijn, licht hij dan in een voorbeeld toe wat hij bedoelt. Wanneer een ondernemingsleiding een anti-cyclisch investeringsbeleid weet te voeren (F. G.: of wellicht een „lucky buy" weet te doen), moeten de gunstige effecten van dit beleid tot uitdrukking komen in de vorm van lagere afschrijvingen dan die van concurrenten, die een dergelijk beleid niet gevoerd hebben. „Een ondernemingsleiding die kans ziet een anti-cyclisch investeringsbeleid te voeren . . . zal het effect van dat beleid in het uiteindelijke resultaat nauwelijks terugvinden bij toepassing van een substantialistische winstbepalingsmethode".

Hier moet ik helaas constateren, dat wat ik in paragraaf 4 van mijn artikel over het winstbegrip heb geschreven collega Broertjes geheel is ontgaan. Bij toepassing van mijn winst-conceptie (niet dat ik dat al gauw zie gebeuren, maar dat is een geheel andere kwestie) treedt het door Broertjes gewraakte effect nu juist niet op. Mijn keuze van het reële eigen vermogen als basis voor de winstbepaling leidt er immers toe, dat waardeinstijgingen van productiemiddelen (als gevolg van anti-cyclisch of welk ander gelukkig investeringsbeleid dan ook) tot constatering van winst leiden: in zijn geheel bij een stabiel algemeen prijspeil, en in andere gevallen gedeeltelijk, nl. voorzover de specifieke prijsstijging uitgaat boven de algemene. In mijn conceptie komt derhalve het *gehele* relatieve voordeel, hetwelk behaald is ten opzichte van ondernemingen met een minder gelukkig investeringsbeleid, tot uitdrukking. In het vermogen: reeds dadelijk; in de winst: naarmate gedurende de levensduur van het productiemiddel realisatie plaatsvindt.

III. Tenslotte ga ik nader in op enige *details van de kanttekeningen* van collega Broertjes. Ik volg daarbij de door hem gekozen rangorde van behandeling.

1 Collega Broertjes verwijt mij te hebben vergeten eer te doen toekomen aan Nederlandse auteurs, die eerder over het probleem inflatie en winstbepaling hebben geschreven, met name wijlen prof. O. Bakker.

Als Broertjes bedoelt heeft te zeggen, dat ik onvoldoende eer aan Bakker heb bewezen, wil ik dit aanvaarden; niet dat ik zulks zou hebben vergeten. Ik maakte in een voetnoot de opmerking, dat ik geen nieuwe gedachte claimde en verwees daarbij naar Bakker. Overigens meen ik, dat én het beperkte kader van mijn artikel (dat weinig aanleiding gaf voor een gang door de historie, wel dacht ik voor bespreking van recente meningsuitingen van de Amerikaanse en Engelse beroepsorganisaties), én de andere benaderingswijze (vanuit de vervangingswaardegedachte, die in Nederland toch een zekere plaats heeft verworven), verklaart waarom ik Bakker slechts terloops noemde.

Van Straaten heb ik (evenals vele anderen, die over het winstbegrip schre-

ven) inderdaad niet vermeld. Zeker een omissie, zo Broertjes' aantekeningen een dissertatie hadden betroffen, hetgeen echter niet het geval was. Ik ben het overigens met Broertjes eens, dat Van Straaten's „Inhoud en grenzen van het winstbegrip” een zeer goed boek is, met één beperking. De sterke zijde van dit boek ligt in de kritische analyse van door anderen geformuleerde winstconcepties; de bijdrage van Van Straaten aan de bouw (of uitbouw) van een doelmatig winstbegrip (en daar ging het in mijn artikel om) is naar mijn inzicht teleurstellend.

Maar als Broertjes, zoals hij zegt, niet wil ingaan op Van Straaten's studie maar toch niet kan nalaten daaruit een zinsnede aan te halen, is het gegeven voorbeeld te verleidelijk om er niet even op in te gaan. Die aanhaling luidde: „Het geld als waardenoemer, juist nominaal en ongecorrigeerd, vormt functioneel de houvast waarmee de kwantificering van het economische leven geschiedt”. Dit is nu uitgerekend een zinsnede, die Van Straaten nu, 15 jaar nadat hij deze concipieerde, zeer waarschijnlijk zó niet meer zou hebben kunnen schrijven. Als in dit opzicht de afgelopen 15 jaren iets hebben duidelijk gemaakt dan is het wel dít, dat het geld als waardenoemer steeds meer tekort schiet. De eerdergenoemde pogingen op allerlei gebied - afgezien dan van de winst- en vermogensbepaling door de ondernemingen - om nominale geldsbedragen te corrigeren, vormen daarvoor het bewijs.

2 Onder het hoofd „winstindexatie of vermogensindexatie?” schrijft Broertjes, dat ik eigenlijk iets onmogelijks wil door „ondernemingswinsten te indexeren”, terwijl de ondernemingswinst de resultante is van een proces van inkopen, veredelen en verkopen.

Als ik bedoeld of beweerd zou hebben, dat wij de ondernemingswinsten voortaan net zo zouden moeten gaan indexeren zoals dat bijv. bij de arbeidsinkomens gebeurt, zou hij natuurlijk volmaakt gelijk hebben. Maar uit mijn artikel blijkt duidelijk dat ik iets dergelijks niet op het oog heb gehad. Wel moet ik Broertjes toegeven, dat ik - in mijn inleiding - inderdaad een keer onzorgvuldig in mijn formulering ben geweest, nl. toen ik schreef, „dat er nog steeds één categorie inkomens is, welke weinig of niet wordt geïndexeerd, en dat is de *winst*”. Daar had ik inderdaad behoren te schrijven: waarbij nog weinig of niet rekening wordt gehouden met de gevolgen van fluctuaties in de geldswaarde, of iets dergelijks. Maar overigens meen ik, dat de door Broertjes gesuggereerde tegenstelling „winstindexatie of vermogensindexatie” een valse is: in de uitwerking van mijn artikel bleek duidelijk het onlosmakelijke verband, dat ook in dit opzicht tussen de vermogensbepaling en de winstbepaling bestaat.

Ik mag hieraan nog toevoegen, dat een soortgelijke opmerking evengoed zou kunnen worden gemaakt m.b.t. het begrip „vermogensindexatie”. Looninkomen stijgt, wanneer dit is geïndexeerd, krachtens overeenkomst; (eigen) vermogen echter is de resultante van bezittingen en schulden.

Met de term indexatie van het vermogen is niet anders bedoeld, dan dat het (begin-)vermogen wordt geïndexeerd, teneinde dit op een met het eindvermogen vergelijkbare basis te brengen.

3 Ook aan de verdere opmerkingen van Broertjes in de eerste paragraaf wil ik enige aandacht besteden, nl. daar waar hij opmerkt dat „een papieren winstindexering niets verandert aan de feitelijke . . . financiële uitkomsten van de onderneming”, en dat een onderneming . . . „al indexerend toch failliet . . .” kan gaan.

Wat Broertjes hier zegt is juist; het is echter t.a.v. het ons bezig houdende probleem geheel irrelevant. Geen enkele wijze van winstbepaling verandert iets aan de feitelijke uitkomsten, en bij welke wijze van winstbepaling dan ook kan een onderneming failliet gaan. Niemand - ook niet de meest fervente voorstander van substantialistische winstbepalingsopvattingen - zal ooit het tegendeel hebben beweerd. Is het nog nodig de lezer te vertellen dat het om iets geheel anders gaat, namelijk de *voorstelling* van het gebeuren in de onderneming (die dan wel, ingeval van een onjuiste voorstelling, tot verkeerde conclusies resp. verkeerde handelwijzen kan leiden)?

4 Broertjes meent dat, wanneer het een bezwaar wordt geacht dat bij toepassing van historische uitgaafprijzen tevens voorraadresultaten worden opgenomen, toepassing van het lifo-systeem voordeel biedt t.o.v. andere substantialistische winstbepalingssystemen.

Ik ben met hem eens dat, als het gaat om eliminering van de invloed op de winst van prijsfluctuaties op voorraden, de op de lifo-gedachte gebaseerde systemen wel een goed eind in de gewenste richting gaan. In mijn winstconcept heb ik overigens - voor de jaarlijkse winstbepaling - nauwelijks behoefte aan het tussentijds bepalen van prijsfluctuaties. Maar er is wel een ander terrein, waarop het lifo-systeem (evenals trouwens het ijzeren voorraadstelsel) duidelijk tekort schiet, en dat is de vermogensbepaling. Wanneer wij denken aan het voorschrift van de wet op de jaarrekening, volgens hetwelk zodanig inzicht moet worden gegeven dat een verantwoord oordeel omtrent het vermogen kan worden gevormd, dan dacht ik dat toepassing van lifo - althans bij afwijking van betekenis - niet als een aanvaardbaar waarderings-systeem kan worden beschouwd.

5 Collega Broertjes verwijt mij, dat ik de onderneming, die met relatief veel vreemd vermogen is gefinancierd, in de kou laat staan . . . „met betrekking tot de realisatie van de primaire doelstelling (beperking claims)”.

Afgezien van Broertjes' misvatting met betrekking tot de doelstelling, waarover ik reeds sprak, begrijp ik niet waarom de met veel vreemd vermogen gefinancierde onderneming in de kou blijft staan. Het eigen vermogen van de onderneming wordt bij inflatie getroffen door de reële vermogensdaling; het vreemde vermogen ook wel, maar dat komt niet ten laste van de ondernemer, maar van de verschaffers van het vreemde vermogen. Die proberen zich waarschijnlijk enigszins te verdedigen door het eisen van een hogere rente, dan waarmee zij zonder inflatie genoeg zouden hebben genomen, en die last is dan bij de winstbepaling verwerkt. Voorzover dat vreemde vermogen is aangewend voor financiering van niet-monetaire activa, waar prijsstijging is opgetreden, resulteert hieruit - gegeven de nominaal gelijk gebleven verplichtingen - winst voor de onderneming. Als de factor arbeid daarop een

claim probeert uit te oefenen, is dat een claim op reële winst, en derhalve niet een claim op een in de kou staande onderneming. Waar het immers om gaat is het bezwaar tegen claims van de factor arbeid (of wie dan ook, de fiscus niet uitgezonderd) op een nominale vermogensgroei, die nóch winst, nóch reële vermogensgroei is.

6 Bij alle bezwaren, die collega Broertjes tegen mijn betoog heeft, heeft hij toch wel oog voor de gedachte, dat er reden is om het personeel te doen inzien dat het geen claim kan doen gelden op „winst”, voorzover deze slechts nominale vermogensgroei is. Maar dan komt hij met een oplossing, die in een richting gaat die naar mijn mening in beginsel onbegaanbaar is.

Hij wil „*different profits for different purposes*”. Nu weet ik wel, dat het mogelijk en in sommige situaties nodig is om van de jaarrekening afwijkende vermogensopstellingen en resultatenoverzichten op te maken in verband met bijzondere doeleinden (liquidatie, fusie, overname, belastingheffing, e.d.). Maar daarbij gaat het toch om heel iets anders, nl. om bijzondere omstandigheden, die afwijking van de normale bij de jaarrekening gevolgde procedures rechtvaardigen of noodzakelijk maken. Niet echter om wijzigingen, die worden aangebracht omdat de ondernemingsleiding meent dat - in continuïteit - aan een andere kring van belanghebbenden een andere (meer juiste) voorstelling van vermogen en resultaten moet worden gegeven dan die welke de jaarrekening geeft. Broertjes' slagzin is dus dáárom onjuist (d.w.z. niet van toepassing), omdat hier geen sprake is van „*different purposes*”: het gaat in beide gevallen om de normale winst van de onderneming in de continuïteit bezien.

Dat wat het beginsel betreft. Dan nog een vraag aangaande de praktische toepasbaarheid van Broertjes' suggestie, dat de ondernemingsleiding vakbondsleiders en personeelsvertegenwoordigers ervan moet proberen te overtuigen dat, als het om looneisen gaat, de gepubliceerde cijfers niet deugen, omdat daarop correcties wegens geldontwaarding moeten worden toegepast. Ik stel alleen maar een vraag: denkt iemand dat dit een reële, geloofwaardige propositie zal zijn?

7 Tenslotte rest mij nog een opmerking te maken over het tweede gedeelte van Broertjes' kanttekeningen, getiteld „Belang van de performance voor de onderneming voor toegang tot de kapitaalmarkt”.

Afgezien van detailopmerkingen, als „... staat bij Graafstal één doel voor ogen, nl. een beperking van een personeelsclaim . . .”, welke door mij reeds in het voorgaande zijn afgedaan, ben ik het met de portée van Broertjes' opmerkingen geheel eens. Ik ga er volledig mee accoord, dat toegang tot de kapitaalmarkt belangrijk is, en het kan geen kwaad dat Broertjes nog eens wijst op de moeilijkheid, wanneer ondernemingen, die in enigerlei vorm substantialistische winstbepalingsmethoden toepassen, in hun „performance” relatief minder goed *lijken* uit te komen dan andere ondernemingen, al valt er wel op te wijzen, dat in de wijze van presentatie dit voor een behoorlijk deel kan worden rechtgezet. Maar ondanks dit laatste, blijft er voorshands sprake van een keuzeprobleem voor de leiding: tegenover (een kans op) een beter

uitgangspunt op de arbeidsmarkt staat (een kans op) een slechter uitgangspunt op de kapitaalmarkt. Echter, gezien de voortschrijdende aantasting van de winstcapaciteit der ondernemingen door de factor arbeid, welk verschijnsel nog wordt versluierd in op historische prijzen gebaseerde jaarrekeningen, heb ik persoonlijk het idee, dat voor veel ondernemingen, en uiteindelijk ook voor onze maatschappelijke orde, het eerste - een beter uitgangspunt op de arbeidsmarkt - belangrijker is dan het tweede.

Maar ik moet nog wel protest aantekenen wanneer Broertjes doet alsof ik dat allemaal niet gezien zou hebben, resp. in mijn artikel zou hebben gebagatelliseerd. Ik heb letterlijk gezegd dat de weerzin van de ondernemingsleiding tegen toepassing van substantialistische winstbepalingsmethoden „... in eerste instantie gedragen (wordt) door wezenlijke belangen van de onderneming. Het is reeds voldoende als ik daarvan noem de mogelijkheid nieuw vermogen aan te trekken . . .” etc. Collega Broertjes moet mijn artikel er nog maar eens op nalezen.